

## BOSHLANG'ICH SINFLARDA PAST O'ZLASHTIRUVCHI BOLALARDA INGLIZ TILI FANINI O'RGATISH METODIKALARI

**Quronboyeva Gulchiroy Umirbek qizi**

*Samarqand davlat chet tillar instituti*

*Narpay Xorijiy tili va adabiyoti (ingliz tili)*

*yo 'nalishi xorijiy tillar fakulteti 2-bosqich talabasi*

*gulchiroyquranboyeva@gmail.com*

*93 776 08 04*

**Ilmiy rahbar: Zoirova Dिल्фуза Xayriddinovna**

*Samarqand davlat chet tillar instituti*

*Narpay xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** Maktablarda doimo darsda faol qatnashmaydigan, o'zlashtirishi past o'quvchilar bilan ishlash doimo dolzarb vazifa bo'lib kelgan. Bu maqolada boshlang'ich sinflarda past o'zlashtiruvchi bolalarda ingliz tili fanini o'rgatish metodikasi haqida ma'lumot beriladi.

**Kalit so'zlar:** zamonaviy, innovatsiya, bo'sh o'zlashtiruvchi, o'yin, ta'limiy, innovatsion ta'lim.

## METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO CHILDREN WITH LOW ASSESSMENT IN PRIMARY GRADES

**Abstract:** In schools, working with pupils who do not actively participate in lessons and have low learning has always been an urgent task. This article provides information on the methodology of teaching English language to children with low learning ability in primary grades.

**Key words:** modern, innovation, free mastering, game, educational, innovative education.

Bugungi kunda dunyo aholisining qariyb 60 foizi ikki yoki undan ortiq tillarda so'zlasha olishi barchaga ma'lum.

Chet til ta'limida sifat va samaradorlikni ta'minlash maqsadida chet tillarni o'rganish/o'rgatish yoshini qisqartirish tajribasi ommalashib bormoqda. Bunga «the younger the better / early is better» mazmunidagi tushunchaning keng tarqalganligi sabab bo'ldi.

Chet til, xususan, ingliz tilini kichik yoshdan o'rganish va o'rgatish ham o'z tarixiga ega. Kichik yoshdan ingliz tili o'rganish va o'rgatish dastlab yuqori tabaqa 7 oilalarda tajriba qilingan bo'lsa (Anna-and-the-King-of-Siam), 1950 - yillarda AQSH

va Yevropa mamlakatlarida ommaviy tus oldi va o'n yil ichida «Foreign Language in Elementary School» dasturi asosida ta'lim oluvchi o'quvchilar soni bir millionga yetdi. Fransiya, Shvetsiya va Gollandiyada esa 1950-yillar o'rtalarida «English without a book» dasturi asosida ingliz tili 3-sinfdan o'qitila boshlandi.

2013 - yil Moskva (Rossiya)da «Chet tillarni o'qitish nazariyasi va amaliyoti: an'analar va innovatsiyalar» mavzusida o'tkazilgan xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyada ham boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tili o'qitish metodikasining dolzarb muammolari muhokama etildi.

O'zbek maktablari uchun dastur tayyorlashning o'z tarixi bor. 1968 -yilga qadar o'zbek maktablarida Rossiya uchun mo'ljallangan dasturlarning mahalliyashtirilgan nusxalaridan foydalanib kelingan. O'zbek maktablari uchun dastur loyihasi 1968-yilda ishlab chiqilgan va 1970/71-o'quv yilida maktablarda joriy etilgan. 1999-yilda o'quv dastur yangilandi va uning asosida yangi darsliklar yaratildi.

Chet tilni barcha umumiy o'rta ta'lim maktabining 1-sinfdan boshlab ommaviy o'rganish joriy etilishi munosabati bilan Yevropa Kengashining «Chet tilni egallashning umumiyevropa kompetensiyalari: o'rganish, o'qitish, baholash» to'g'risidagi xalqaro hujjat (CEFR)ning ayrim holatlarini nazarda tutgan holda Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha Davlat ta'lim standarti va O'quv dasturlari ishlab chiqildi va 2013–2014 o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etildi.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'qitish metodikasi «(Inter)Cultural Awareness», «Language Awareness» va «Humanity» ta'lim konsepsiyalari asosida rivojlantirilmoqda.

Zamonaviy boshlang'ich ta'limdagi eng asosiy va ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan qarorlardan biri bu O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ- 1875-sonli Qaroridir. Ushbu qaror asosida chet tillarini, asosan, ingliz tilini o'rganish umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinflaridan o'yin tarzidagi darslar va og'zaki nutq darslari shaklida, 2-sinfdan boshlab esa, alifbo, o'qish va grammatikani o'qitish bosqichma-bosqich boshlanadi. Qarorga ko'ra, Chet tillarni o'rganishni yanada rivojlantirish bo'yicha doimiy ishlaydigan Muvofiqlashtiruvchi kengash boshchiligida ta'lim sohasining barcha yo'nalishlarida beqiyos ko'lamli ishlarni amalga oshirishga kirishildi. Masalan, 2013-2014 o'quv yilidan e'tiboran umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni o'yin tarzidagi mashg'ulotlar va og'zaki nutq darslari shaklida uzluksiz o'rgatish yo'lga qo'yildi. Shuningdek, ushbu sinflarga mo'ljallangan darslik hamda o'quv-metodik majmualar yaratildi. Diqqatga molik jihati, birinchi sinflar uchun yaratilgan majmualardagi o'yin-mashg'ulotlarning kichkintoylar yoshiga mutanosibli ta'minlanadi. Bolalar xorijiy til

bilan ilk tanishishni salomlashish madaniyati, ranglar va kundalik soʻzlarni dialog shaklida oʻrganishdan boshladilar. Shubhasiz, mamlakatimiz taʼlim dargohlarida xorijiy tillar xonalarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va oʻqitishning ilgʻor texnik vositalari bilan jihozlash, teleradiokanallarda bolalar va oʻsmirlarni xorijiy tillarga oʻrgatuvchi koʻrsatuv va eshittirishlarni berib borish, boshqa mamlakatlar tarixi va madaniyati, jahon ilm-fani va texnik yangiliklariga bagʻishlangan ilmiy-ommabop xorijiy badiiy va multiplikatsion filmlarni oʻzbekcha subtitrl yordamida muntazam namoyish etish yoshlarimizga dunyo xalqlarining oʻtmishi, madaniyati, ilm-fani bilan yaqindan tanishish imkonini berdi.

Ilmiy manbalarni oʻrganib chiqib boshlangʻich taʼlimda xorijiy tillarni oʻqitishning didaktik tamoyillarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. Oʻquvchilarning ingliz tili oʻrganish usullari, strategiyalari va qobiliyatini inobatga olish.
2. Tinglab tushunish mashqlariga ustuvor ahamiyat qaratish.
3. Darslarda maʼnoli kontekstlar va mavzuga oid nutq vaziyatlarini yaratish.
4. Mashgʻulotlarda texnik vositalardan keng foydalanil ish.
5. Oʻquvchilarning yoshiga mos autentik materiallaridan foydalanish.
6. Nutq namunalari asosida ingliz tili oʻrgatish.
7. Mavzularni obrazlashtirish (gapiruvchi qoʻgʻirchoqlar yordamida).

2021 -2025 yil ichida taʼlim muassasalarida inklyuziv taʼlimni joriy qilish va rivojlantirish haqida hukumat tomonidan qarorlar qabul qilindi. Bu esa albatta taʼlim muassasalardagi davomati va oʻzlashtirishi past oʻquvchilar uchun juda koʻp imkoniyatlarni, qulayliklar olib keladi.

Davomati va oʻzlashtirishi past boshlangʻich oʻrganuvchi oʻquvchi guruhlarida, ayniqsa, dastlab oʻquvchilarga chet tillarni oʻrgatishda oʻquvchining yoshi, fiziologik, psixologik xususiyatlarini hisobga olish kerak. Qarorda taʼkidlanganidek, davomati va oʻzlashtirishi past oʻquvchilar birinchi bosqichlarda oʻyin tarzidagi darslar va ogʻzaki nutq darslari shaklida chet tillarini oʻrgatishni amalga oshirish, haqiqatan, kichik yoshdagi oʻquvchilarga mosligidir. Taʼlimda oʻyin texnologiyalaridan foydalanish, eng samarali vositalardan biridir. Oʻyin davomida ularning tafakkuri, dunyoqarashi, fikrlashi kengayib boradi. Olimlar taʼlimga oʻyin orqali yondashuv taʼlim jarayonida osonlashtiradi, deb hisoblagan. Nafaqat osonlashtiradi, balki bu fanga qiziqishini kuchaytirib, bolani chuqur bilim olishiga undaydi. Oʻyin tarzidagi darslar bolalarning ogʻzaki nutqini rivojlanishiga yordam beradi. Boʻsh oʻzlashtiruvchi oʻquvchilar asosan rasml yoki videoli turli koʻrishlarni juda yaxshi koʻrishadi. Turli xil rangli rasmlar orqali, ularning nutqlarini oʻstirishda oʻyinlardan muntazam foydalanib turish lozim. Masalan, Bu nima?, Bu kim?, Kim koʻp soʻz biladi?" kabi oʻyinlardan foydalanish mumkin. Oʻyin jarayonida oʻquvchilarning soʻzlarni eslab

qolishi, to'g'ri talaffuz etishiga qarab rag'batlantirib borish zarur. O'quvchilarning so'z boyliklarini ortib borishiga qarab boshqa turdagi o'yinlar, turli xil musobaqalarni tashkil etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bo'sh o'zlashtirishchi o'quvchilarga dastlab "Meva nomlari", "Kasblar", "Uy jihozlari" kabi mavzulardagi mashqlarni o'yinlar yordamida bajartirish mumkin. So'ngra ular kompyuterdagi rang-barang tasvirlarga uyg'un holatda ko'rsatilsa, o'quvchilarning nutqi rivojlanib, atrof-muhitga munosabat doirasi kengayadi. Yangi mavzuni namoyish etish bosqichida ekranda so'zlar va uni aks ettiruvchi rasmlar paydo bo'ladi. O'quvchilar so'zlarni tinglab, ularni talaffuz etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Mavzuni kompyuter yordamida taqdim etishda ta'limni individuallashtirish printsiplari e'tibor berish lozim. Ayrim o'quvchilar so'zning grafik, ayrimlari esa tovushli obrazni qabul qilishda qiyinchilikka uchraydilar. Kompyuter u yoki bu qiyinchilikni mashqlar vositasida bartaraf etib, o'quvchining ingliz tilidan o'zlashtirishga qiynalayotgan jihatlarini topishga va ularni bartaraf etishga yordam beradi.

Ikkinchi bosqichdan boshlab grammatikani o'zlashtirishga qaratilgan boshqa ta'limiy o'yinlarni ham tashkil etish mumkin. Masalan, "Kim savodxon?", Kim zukko?, "Men kimman?", "Zanjir", "Rolli o'yin", "So'z o'rnini top kabi qiziqarli o'yinlar shular jumlasidandir. "Kim zukko?" o'yini imlo savodxonlikni oshirishda yaxshi natija beradi. Bunda karton qog'ozga 5-6 ta so'z yozilgan bo'lib, so'zlar to'g'ri va noto'g'ri yozilgan bo'ladi. O'quvchilardan noto'g'ri yozilgan so'zni topib, to'g'ri yozib berish talab qilinadi. Qaysi o'quvchi noto'g'ri yozilgan so'zlarni to'g'ri va birinchi bo'lib yozib berishga qarab o'yin g'olibi aniqlanadi.

Biz bilamizki, hozirgi ta'lim jaroyonida o'quvchi sub'ekt bo'lishi lozim. Bunda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Ingliz tili darslariga qo'yilgan eng muhim talablardan biri mustaqil fikrlashga o'rgatishdir. Bugungi kunda ingliz tili o'qituvchilari Amerika Qo'shma Shtatlari, Angliya pedagoglari tajribasiga tayangan holda, quyidagi innovatsion metodlardan foydalanib kelmoqda: "Quvnoq topishmoqlar" (Merry riddles) o'quvchilarga topishmoqlar o'rgatish. Ingliz tilini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega, ular o'zlariga notanish bo'lgan so'zlarni o'rganadilar va o'ylab topishmoq javobini topadilar. "Tezkor javob" (Quick answers) o'tilgan dars samaradorligini oshirishda yordam beradi. "Chigil yozdi" (Warm-up exercises) o'quvchilarni darsga qiziqtirish uchun sinfda har xil o'yinlardan foydalanish. "Pantomima" (Pantomime) bu usul juda qiyin mavzular tushuntirilishi kerak bo'lgan darsda yoki yozma mashqlar bajarilib, o'quvchilar charchagan paytda foydalanilsa bo'ladi. "Hikoya zanjiri" (A chain story) usuli o'quvchilarning og'zaki nutqini oshirishda va xotirani mustahkamlashda yordam beradi. "Rolli o'yinlar" (Acting characters) bu usul darsning barcha tiplarida qo'llanilishi mumkin "Rasmlar so'zlaganda" (When pictures speak) usuli ancha qulay

bo'lib, ingliz tilini o'rgatishda, o'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim. "Kviz kartochkalari" (Quiz cards) o'quvchilarning soniga qarab kartochkalar tarqatiladi va hamma o'quvchilar bir vaqtda darsda ishtirok etish imkonini beradi bu esa vaqtni tejaydi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, zamonaviy davrda ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarni yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ualarga kreativ yondashish, o'qituvchi motivator bo'lish, ulardagi chet tilini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, o'quvchilar ehtiyojni to'la qondirishga yordam beruvchi innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan zamonaviy didaktika (anamal o'quvchilar uchun) ishlanmalarni tayyorlash va ularni amalga oshirishning dars o'tish metodikalarini ishlab chiqish muaommoning amaliy yechimini ta'minlaydi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Дронов В.П., Копылова В.В. Учебно-методическое обеспечение сегодня – переход к новым формам. // Сборник статей международной научно-практической конференции памяти академика РАО Инессы Львовны Бим. – М.: ТЕЗАУРУС, 2013. – С. 211-212.
2. Горовик, А. А., Турсунов, Х. Х. (2021) Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере scratch. UNIVERSUM, 8(77), 27-30.
3. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
4. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI. Scientific Impulse, 1(3), 757-763.
5. <https://kopilkaurokov.ru/angliiskiyYazik/uroki/boshlangich sinflarda ingliz tili ni oqitishda zamonaviy yondashuvlar va innovats>
6. <http://e-library.namdu.uz/74%20Педагогика%20фанлар/Ukuv%20qullanma.Pdf>
7. Iriskulov A.T va boshqalar Kids' English pupil's book 2sinf –Toshkent —O'zbekiston;2014
8. Minamatov, Y.E.O.G.L., & Yusupova, N. M. (2022). SMART TEXNOLOGIYALARDA TA'LIM JARAYONI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2(6), 441-445.
9. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T.: O'zbekiston, 2017. - 104 b.

10. Tadjiboyev G.Sh. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish – N., 2019. 7,75 b.
11. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
12. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.